

Haastatteluita – Intervjuer

Menestyksen reseptinä pitkäjänteinen puurtaminen, ajatustenvaihto ja uudistumiskyky – Haastattelussa Anssi Paasi

Professoriliitto nimitti Anssi Paasin Vuoden Professoriksi. Samalla hän on ensimmäinen maantieteen professori, jolle palkinto on myönnetty. Anssi Paasi on toiminut maantieteen professorina Oulun yliopistossa vuodesta 1989. Opiskeluaikojen biologin ”harhautusyrityksestä” ja professorin nimityksen joukkovastustuksesta huolimatta Paasi on luonut pitkän ja näkyvän uran poliittisessa maantieteessä. Kun akateemisen ansioluettelon pituus on yli neljäkymmentä sivua, saavutuksista ei voi olla vakuuttumatta. Viimeisen 30 vuoden aikana Paasi on toiminut muun muassa akatemiaprofessorina, Suomen Akatemian RELATE-huippuyksikön johtajana, vieraillevana tutkijana ja professorina Yhdysvalloissa, Hollannissa ja Iso-Britanniassa, sekä Oulun yliopiston maantieteen laitoksen johtotehtävissä. Tässä haastattelussa pääsemme tutustumaan Paasin uran eri vaiheisiin sekä mietteisiin tutkimusmaailmasta, suomalaisen maantieteen tilasta ja tulevasta.

Professoriliitto haluaa Vuoden Professorin -nimityksellä korostaa tieteen, tutkimuksen ja ylimmän opetuksen tärkeyttä yhteiskunnassa. Miten itse näet ja koet nimityksen?

Olen tietenkin hyvilläni nimityksestä, joka tässä urakehityksen vaiheessa tuntuu jo jonkinlaiselta elämäntyöpalkinnolta. Olen toiminut professorina pian 31 vuotta ja tutkimustyössä kaikkiaan jo 41 vuotta. Liiton esittämässä perusteluissa haluttiin korostaa tekemäni perustutkimuksen merkitystä ja olin tästä erittäin mielissäni, sillä sitähan olen tehnyt jo yli 40 vuoden ajan. Vaikka tutkimusteemani ja julkaisufoorumini ovat aikojen kuluessa vaihdelleet paljonkin, koen olleeni jatkuvasti ennen muuta tieteellisen perustutkimuksen asialla.

Näen palkinnon tunnustuksena myös maantieteelle. Olen koko urani ajan pyrkinyt pitämään maantiedettä esillä ja tietysti omien tutkimusteemojeni perustalta nostamaan näkyviin ihmismaantieteen vahvuuksia muiden ihmistieteiden joukossa. ”Pohjatyöni” tälle asenteelle tein Joensuun yliopistossa. Ennen muuta yhteiskuntatieteellisten sivuaineiden kautta muodostui maantiedeymmärrys, jossa päämääräksi tuli kytkeä omat teoreettiset pyrinnot osaksi kansainvälisiä teoriakeskusteluja. Joensuun

Kuva 1. Anssi Paasi on ensimmäinen Vuoden Professoriksi nimitetty maantieteilijä. Yli 40 vuotta tutkimusta tehneelle tutkijalle se tuntuu elämäntyöpalkinnolta. Kuva: Maiju Pohjanheimo

kollegoista **Pauli Tapani Karjalainen** ja **Perttu Vartiainen** olivat tärkeitä keskustelukumppaneita ja siellä oli muillakin aloilla jotakuinkin saman ikäistä ja -henkistä tutkijakuntaa. Tieteenalojen väliset rajat olivat matalia ja vuorovaikutusta paljon.

Sinulle on myönnetty useita palkintoja ja tunnustuksia työstäsi. Mitä ajatuksia nämä herättävät ja mikä on niiden merkitys uralla?

Tutkija on miltei jatkuvasti arviointien kohteena. Rahoitushakemuksia arvioidaan alinomaa. Julkaisujen vertaisarvioinnit ovat arkipäivää, myös laitoja ja yliopistoa arvioidaan määrääjain. Tätäkin taustaa vasten, työstä annettuja henkilökohtaisia tunnustuksia pitää aina arvostaa, oli niiden myöntäjänä tieteellinen seura, tieteellinen lehti, julkisyhteisö tai jokin muu taho. Hyvät palautteet ja erilaiset tunnustukset tunnetusti motivoivat ihmisiä pyrinnoissaan.

Ennen professuuria Oulun yliopistossa työskentelit Joensuun yliopistossa vuosina 1979–1989 muuan muassa Suomen Akatemian tutkimusapulaisena ja -assistenttina ja yliassistenttina sekä maaseututstituutin johtajana. Miten päädyit professoriksi?

Aloitin maantieteen opinnot syksyllä 1976. Opiskelin aluksi tutorin harhauttamana (hän oli biologi) maantiedettä ja biologiaa, mutta toisena vuonna aloitin suunnittelumaantieteen rinnalla rivakasti yhteiskuntatieteiden opinnot ja jo kolmannen opiskeluvuoden toukokuussa sain paperit. Pääaineenaani oli suunnittelumaantiede, sivuaineina sosiologia, yhteiskuntapolitiikka, kansantaloustiede ja tilastotiede. Jatkoisin heti opintoja ja samalla toimin tutkimusapulaisena muutamissa hankkeissa. Lisensiaattitutkinto valmistui myös hyvin pian.

Sen jälkeen toimin opetustehtävissä, kunnes pääsin tutkimusapulaiseksi Akatemian Kasvu ja ympäristö -hankkeeseen. Sen ajatuksena oli integroida maantieteellistä ja käyttäytymistieteellistä tutkimusta. Tässä hankkeessa minua ei ohjannut eikä seurannut kukaan, joten työskentelin itsenäisesti, julkaisin paljon ja toivoin parasta. Kirjoitin tuolloin paitsi artikkeleita, myös laajahkot monografiat alueellisesta identiteetistä ja aluetietoisuudesta, spatiaalisista preferensseistä, Suomen aluejärjestelmän muutoksista, behavioraalisen ja humanistisen maantieteen kehityksestä sekä kansallisista stereotyyppioista ja niiden käytöstä kouluopetuksessa. Tämän jälkeen hain Akatemian kolmivuotista tutkimusassistentuuria väitöskirjan tekemistä varten, jonka sainkin vuosille 1984–1986. Alueiden institutionalisoitumista käsittelevää väitöskirjaa puolustin vuoden 1986 lokakuussa.

Huhtikuussa 1987 hain 14 hakijan joukossa Oulusta professuuria, joka oli juuri vapautunut. Haun vaiheisiin kuuluivat muun muassa seitsemän valitusta eli puolet hakijoista teki valituksen sen jälkeen, kun tulin tiedekunnan ehdollepanossa ensimmäiselle sijalle. Valitusten mukaan olin kuulemma liian nuori ja kokematon, minulta puuttui luonnontieteellinen koulutus, olin yhteiskuntatieteilijä, oli epäisänmaallista julkaista ulkomailla, ja mitä kaikkea siellä olikaan. Kirjoitin valtioneuvostolle 30-sivuisen vastineen, jossa pystyin yllättäen käyttämään hyväksi myös suorittamiani biologian opintoja! Presidentti Koivisto nimitti minut virkaan 1.1.1990 alkaen. Kuulin haun yhteydessä myös, että olin ensimmäinen Joensuussa opintonsa aloittanut opiskelija, joka todettiin päteväksi professorin (full professor) virkaan.

Millainen oli siirtymä Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisestä tiedekunnasta Oulun yliopiston luonnontieteelliseen tiedekuntaan?

Siirtyminen Joensuusta Ouluun oli osin vaivatonta, osin haastavaa. Vaivatonta se oli siinä mielessä, että sain viran nuorena varsin suoraviivaisen uran jälkeen. Oulun laitoksen tilat olivat hyvät ja apu-työvoimaakin oli tarjolla. Koin, että Oulussa oli

mahdollisuus kehittää jotakin uutta. Haasteena taas oli se, että alkuvaiheessa keskusteluseuraa ei liiemmästi ollut, vaikka sinänsä pääsin hyvin uuteen työyhteisöön sisälle.

Toinen, voisiko sanoa institutionaalinen haaste oli, että julkaisujen arviointi oli tulossa vahvasti suomalaisen yliopistojärjestelmään ja Oulun yliopiston luonnontieteellisessä tiedekunnassa tämä kehitys oli nopeaa. Ihmismaantieteen perinteisellä suomenkielistä julkaisemisesta korostaneella mallilla ei ollut tulevaisuutta yhä voimakkaammin vaikuttavuuskertoimia (impact factor) painottavassa tiedekunnassa. Tämä pakotti itsenikin yhä enemmän miettimään julkaisujen kieltä ja kieli vaihtuikin pikkuhiljaa englanniksi. Siinä myös nälkä kasvoi syödessä. Motiivi kirjoittaa englanniksi tuli suuremmaksi, kun aloin kokea, että tutkimuksen merkitys syntyy siitä, että joku lukee ja hyödyntää julkaisuja. Vaikka suomenkielisellä julkaisemisella on oma merkityksensä jo yksin tieteellisen kielen ja terminologian kehittymisen kannalta, englanninkielisillä julkaisuilla on kuitenkin tieteen edistymisen kannalta laajempi yleisö.

Oliko sinulla ollut ikinä vaihtoehtoisia urapolkujua mielessä?

Jo ripeästi sujuneiden perustutkinnon opintojen loppupuolella päätin pyrkiä tutkijan uralle. Se onnistuikin erilaisten parin vuoden ajan tekemieni päätösten kautta, kunnes pääsin Suomen Akatemian rahoitukseen käsiksi. Joensuussa tapahtuivat uran liikkeellelähdon kannalta ”formatiiviset vuodet”. Olin tuolloin Akatemian päätoiminen tutkija yli viisi vuotta, mikä tietysti mahdollisti tehokkaan tutkimustyön. Väitöksen jälkeen aloitin vuonna 1987 rajatutkimuksen Suomen ja Neuvostoliiton rajalla ja jatkoin sitä Oulusta käsin myöhemminkin, joten yhteys Joensuuhun on säilynyt. Rajatutkimus on myöhemmin valittu yhdeksi Itä-Suomen yliopiston painopistealueeksi.

Tutkijantyössä pysymiseen on vaikuttanut moni asia, eikä vähiten se, että olen ollut onnekas Akatemian hakujen kanssa. Sain Akatemiasta Ouluun siirtymisen jälkeen kolme kertaa varttuneen tutkijan apurahan vuodeksi, vuosille 2008–2012 viisivuotisen akatemiaprofessuurin sekä vuosille 2012–2019 Oulun maantieteen laitoksessa koordinoitun Akatemian huippuyksikön. ’Onnekas’ on tietysti sikäli huono muotoilu, että kaikki rahoitukset ovat olleet kovan työn takana, niin kuin ne ovat tänäkin päivänä.

Jos akateeminen ura ei olisi auennut, olisin luultavasti suunnittelumaantieteilijän koulutuksellani tavoitellut aluesuunnittelijan tai elinkeinoasiamiehen tehtäviä, joihin kyseisellä koulustaustalla

1980-luvun vaihteessa yleensä päädyttiin. Mutta, kuten sanottua, tämä vaihtoehto ei käynyt varsinaisesti mielessä sen jälkeen, kun pääsin tutkimusuran alkuun.

Muistatko, että mikä ajoi sinua tutkimustyön pariin?

Uskon, että nopea valmistuminen ja myöhemmin tutkimustöiden jatkuvuus oli keskeistä. Vaikka kesäisin ei aina päätoimisena tuntiopettajana toimiessani ollutkaan töitä tarjolla, niiden tiesi taas jatkuvan syksyllä. Aluksi, valmistumisen kynnyksellä, pohdin hetken myös muita työpaikkoja. Syy tähän oli yksinkertainen. Siinä vaiheessa, kun suunnittelijan harjoittelupaikka lääninhallituksessa meni ohitse, harkitsin hermostuksissani jopa paikkakunnalta lähtöä. Onneksi en ehtinyt lähteä, sillä eräänä toukokuisena aamuna professorini soitti ovikelloa ja tarjosi tutkimusapulaisen paikkaa. Otin sen vastaan epäröimättä. Siitä asti töitä on ollut lyhyemmissä ja pidemmissä pätkissä.

Osaatko vertailla esimerkiksi sitä, millaista oli olla väitöskirjatutkija 1980-luvulla verrattuna 2020-lukuun?

1980-luvulla jatko-opiskelijoita oli vähän nykyajaan verrattuna. Ei ollut tutkijakouluja eikä oikein muutakaan. Väittelin vuonna 1986 ja tuona vuonna taidettiin Suomessa julkaista reilut 300 väitöskirjaa. Nykyäänhän väitöksiä tulee jo noin 1800 vuosittain. Joensuussa jokainen väitys oli tuolloin merkittävä tapahtuma, josta oli yleensä iso juttu valokuvan kanssa seuraavan päivän sanomalehdessä.

En tiedä, mikä tilanne oli muissa yliopistoissa, mutta Joensuussa ohjausta ei ollut juuri tarjolla. Paljolti mentiin eteenpäin nuorten tutkijoiden vertaiskeskustelujen pohjalta. Lisäksi itse kukin rakensi oman verkostonsa perinteisen kirjeenvaihdon kautta. Tätä kautta erityisesti **Torsten Hägerstrand** ja **Allan Pred** kannustivat minua väitöskirjan teoriaosan kanssa ja **Olavi Granö** toimi keskustelukumppanina oikeastaan 1980-luvun alusta alkaen aina kuolemaansa saakka. Luulen, että tämä malli pakotti tutkimusuralle pyrkivät itsenäisempään työskentelyyn kuin nykyään, jolloin on tutkijakoulutilaisuuksia, seurantaa tai muuta vastaavaa monta kertaa vuodessa.

Ero nykyajan ja entisaikojen välillä tulee esille myös siinä, että nykyään väitöskirjat ovat tyypillisesti ns. nippuväitöskirjoja, jossa artikkeleilla on usein lukuisia kirjoittajia. Kansainvälisyydestä ei tuolloin puhuttu juuri lainkaan, eikä myöskään tulostavoitteista. Tietysti jo aikaisemminkin muuttamat suomalaismaantieteilijät olivat olleet viet-

täneet jaksoja ulkomailla ja julkaisivat englannin kielellä. Itse olin jo professori, ennen kuin vietin muutamia pidempiä ja lyhyempiä tutkimusjaksoja ulkomailla.

Tutkimustyöhön liittyviä kansainvälisiä esitelmiä sinulle on kertynyt lähes 170, suurin osa kutsuttuja. Mikä merkitys esitelmillä ja konferensseilla akateemisella uralla?

Konferenssiesitelmät Suomessa ja ulkomailla ovat erityisesti nuorelle tutkijalle innostavia ja tärkeitä kontaktien avaamisessa ja rakentamisessa. Urakehityksen myötä pidemmälle ehtinyttä tutkijaa taas inspiroivat kutsutut keynote- ja plenum-esitelmät. Omalta osaltani matkustusinto on pikkuhiljaa hyytynyt. Pienemmissä tilaisuuksissa lähinnä Euroopassa olen toki käynyt puhumassa, jos kutsu on käynyt. Isot massakonferenssit taas ovat usein uuvuttavia, enkä ole niihin enää muutamaan vuoteen osallistunut. Koska Suomen kesä on lyhyt, heinäkuussa en ole ollut koskaan innostunut lähtemään kokouksiin.

Jos antaisin yhden vinkin tämän päivän nuorille tutkijoille, se olisi epäilemättä verkostoituminen ja konferenssien rinnalla myös suorat kontaktit tutkijoihin. Minulla on yhä tallella monta mapilista urani alkuvaiheessa alan kansainvälisille tutkijoille lähettämiäni kirjeitä ja heidän vastauksiaan. Poikkeuksetta he vastasivat kirjeisiin ystävällisesti ja kommentoivat milloin mitäkin kysymääni asiaa. Nykyisin verkostoituminen ja henkilökohtainen kommunikointi on tietysti paljon helpompaa e-mailin ja erilaisten etäyhteysalustojen kautta.

Professorina olet päässyt seuraamaan myös tiedepolitiikkaa lähietäisyydeltä. Mikä kiinnostaa siinä erityisesti ja löydätkö jotakin kritisoitavaa tämänhetkissä toimintatavoissa?

Tiedepolitiikassa minua on jo pitkään kiinnostanut erityisesti julkaisutoimintaan ja julkaisumuotojen arvottamiseen liittyvä vallankäyttö. Olen itsekin kirjoittanut aiheesta artikkeleita ja seuraan mielenkiinnolla aiheesta käytävää keskustelua.

Suurimpina ongelmina Suomessa pidän JUFO- ja tutkintokeskeistä rahoitusta ja yliopiston nuorten tutkijoiden pätkätöiden yleistymistä. JUFO-malli liittyy näennäisesti laatuun mutta tosiasiassa arvostaa määrää. Pätkätöet ovat toki hyvin yleismaailmallinen ilmiö. Toisaalta voisi miettiä sitäkin, onko tohtorintutkintojen määrässä menty jo liiankin pitkälle ja onko Suomessa tarvetta sellaiselle tohtorimäärälle, mikä johtaa tutkijoita entistä useammin pätkätöihin. Yliopistomaailman ulkopuolisille työmarkkinoille pitäisi rekrytoida tohtoreita nykyistä paljon enemmän.

Ulkopuolinen tutkimusrahoitus on myös tiedepoliittisesti kiinnostava kysymys. Rahoitus on tärkeää monessa mielessä ja sen saaminen osoittaa rahoittajien ja arvioitsijoiden kiinnostusta hakemusta ja hakijaa kohtaan. Se nousee kuitenkin liian tärkeään asemaan silloin, kun yksiköiden perustoiminta alkaa olla riippuvaista tutkimusrahoituksesta ja esimerkiksi opetuksen järjestämiseen joudutaan käyttämään runsaasti ulkopuolisella rahoituksella pestattujen tutkijoiden työpanosta. Monessa yliopistossa taidetaan olla jo lähellä tätä tilannetta.

Nykyisin kuulutetaan paljon yhteiskunnallisen vaikuttavuuden, kilpailukyvyyn, poikkitieteellisyys ja kansainvälisyyden perään. Millaisia tunteita ne herättävät sinussa?

Muodit tulevat ja menevät tieteellisessä tutkimuksessa ja keskustelussa. Periaatteessa esimerkiksi yhteiskunnallinen vaikuttavuus, kansainvälisyys tai poikkitieteellisyys ja monitieteisyys ovat olleet termineä ja toimintatapoina esillä jo vuosikymmeniä. Jo OECD:n 1970-luvulla esittämä ajatus perus- ja soveltavasta tutkimuksesta sekä kehittämistyöstä pitää sisällään yhteiskunnallisen vaikuttavuuden, johon erityisesti kehittämistyö liittyy. Kansainvälistä tiede on puolestaan aina ollut: tieto syntyy liikkeessä ja liike tapahtuu usein yli rajojen. Kilpailukyky on ollut pitkään elinkeinoelämän ja julkishallinnon käyttämä, ja sittemmin myös yliopistojen toiminnan ohjenuoraksi tarjottu uusliberalismille tuoksahtava termi. Luultavasti se miellyttää yliopistojen johtoa. Varsinkin jos johdolle rakennetaan bonusjärjestelmä, jossa johtoa palkitaan työmuurahaisten saavutuksista.

Yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen kytketään nykyisin myös aktiivisuus sosiaalisessa mediassa ja sitä kautta julkiseen keskusteluun osallistuminen. Onko some uhka vai mahdollisuus?

Kun internet keksittiin ja käyttö lisääntyi, näin sen vapauttavana ja ihmisten tietoa ja vuorovaikutusta lisäävänä tekijänä. Se nähtiin keskeisenä välineenä rajattoman maailman saavuttamisessa. Nykyään mietin, osasikohan kukaan arvioida mihin suuntaan internetin ja myöhemmin sosiaalisen median käytön laajeneminen meidät veisi. Mieleen tulee filosofi **Harry G. Frankfurtin** kirja *Paskapuheesta*. Siinä kirjoittaja tuli siihen tulokseen, että nykyaika on sellaista, että kaikilla pitää olla kaikesta mielipide ja jokaisen pitää esiintyä asiantuntijana huolimatta omasta tietopohjasta. Teos on julkaistu ensimmäisen kerran vuonna 1986, mutta internetin valtakaudella tämä ilmiö on varmasti moninkertaistunut. Tämä

ilmiö huolestuttaa minua tämän päivän julkisessa keskustelussa ja sosiaalisessa mediassa. Toinen huoli on, että monessa valtiossa sensuuri rajoittaa ihmisten vuorovaikutusta sosiaalisessa mediassa.

Miten sitten suomalainen maantiede vastaa yhteiskunnan tarpeisiin ja miltä suomalaisen maantieteen tila näyttää?

Ymmärtääkseni maantiede on vastannut tiedon tarpeisiin hyvin, jos ”yhteiskunta” tarkoittaa etupäässä julkishallintoa. Kansalaisyhteiskunta on ollut vähemmän esillä mutta varmaan nousee jatkossa enemmän tapetille, kun tutkimus ja aktivismi kietoutuvat näköjään yhä enemmän toisiinsa. Myöhemmässä keskustelussa myös elinkeinoelämä on asettanut yhä enemmän vaatimuksia yliopistoille (se lobbasi mm. yliopistouudistusta) mutta tämä ei ehkä ole koskettanut niin paljon maantiedettä kuin esimerkiksi taloustieteitä tai teknisiä tieteitä.

Suomalaisen maantieteen kansainvälinen asema ja alan maine suomalaisen tutkimuksen kentässä on vahvistunut. Yksi keskeinen tausta on monitieteisyydessä, jossa eri alojen suomalaistutkijat tekevät yhteistyötä keskenään ja ulkomaisten kollegoiden kanssa.

Kuva 2. Vuoden Professori Anssi Paasi näkee suomalaisen maantieteen vahvuuksina kansallisen ja kansainvälisen verkostoitumisen sekä monitieteisyyden tuomat mahdollisuudet. Hän kannustaa myös nuoria tutkijoita rakentamaan yhteistyöverkostoja jo uran alkuvaiheista lähtien. Kuva: Maiju Pohjanheimo

Entä kuinka näet suomalaisten maantieteen, ja myös aluetieteen, yksiköiden välisen dynamiikan?

Maantieteen ja aluetieteen työnjako on varsin selkeä. Aineenopettajakoulutus ja luonnonmaantieteen ja ihmismaantieteen substanssin korostuminen

ovat olleet maantieteen erityispiirre aluetieteeseen nähden ja aluetieteen erityispiirre on ollut yhteys hallintotieteisiin, ja se on lähempänä suunnittelu- maantiedettä tai aluepolitiikkaa ja aluekehitystä, jotka ovat nyttemmin tulleet yliopistollisten tehtävien nimikkeiksi maantieteen yksiköissä. Uskon, että molemmat ovat rikastuttaneet toisiaan. Pitää myös muistaa, että aluetieteen yksiköissä on aina toiminut ihmismaantieteilijöitä ja päinvastoin.

Nykyisin toki myös eri maantieteen yksiköt ovat entistä profiloituneempia. Vuonna 2016 Perttu Vartiainen johdolla organisoitiin Maantieteen alan valtakunnallinen profilaatiohanke, jossa määriteltiin Suomen maantieteen tieteenalaysiköiden profiloitumisalat perustuen yksiköiden omiin vahvuuksiin. Profiloitumisen taustalla on aina pitkäjänteistä tutkimustyötä.

Millaisena olet nähnyt Oulun yliopiston maantieteen aseman ja vahvuudet ja kuinka se on kehittynyt professuurisi aikana?

Maantiede on vahvistunut Oulussa 30 vuoden aikana melkoisesti ja alan asema yliopistossa on parantunut selvästi. Mieleenpainuvat hetket liittyvät juuri näihin yksikön menestyksiin ja uusiin avauksiin. Maantieteen yksikkö on ollut kansainvälisen QS-rankingin mukaan yliopiston parhaiten menestynyt yksikkö jo kuutena vuotena peräkkäin. Yliopiston RAE-arvioinneissa yksikkö on niin ikään menestynyt erinomaisesti. Tuskin maantieteen kannalta pahaa ovat tehneet myöskään huippuyksikön vetovastuu ja koordinoiminen sekä toistaiseksi alamme ainoa akatemiaprofessori. On toki todettava, että siinä missä akatemiaprofessori oli ”yksilöhanke”, huippuyksikkö oli useiden yliopistojen konsortio. Mukana siinä oli kaikkiaan neljä tutkimusryhmää, kaksi Oulusta, yksi Helsingistä ja yksi Tampereelta.

Muitakin vahvuuksia on ja edellisten lisäksi ne ovat myös vaikuttaneet maantieteen asemaan yliopistossa. Matkailumaantiede on Oulussa erittäin vahvaa ja **Jarkko Saarinen** on ollut sen kansainvälisesti näkyvä vetäjä. Luonnonmaantieteen draivi ja kansainvälistyminen on myös ollut yksikölle suuri ilonaihe. Vahvan kehityksen laitto alulle Oulussa professorina toiminut **Miska Luoto** ja nykyinen luonnonmaantieteen henkilökunta on **Jan Hjortin** johdolla jatkanut kehitystä hienosti. Aluekehityksen ja aluepolitiikan tutkimus on Oulussa uudessa alussa, kun **Eeva-Kaisa Prokkola** aloitti vuoden alussa professorina. **Päivi Lujalan** vetämä resurssi- ja ympäristötutkimus on myös uusi vahva avaus. Näiden professorien lisäksi yksikössä on koko joukko aktiivisia suomalaisia ja ulkomaisia nuoria tutkijoita.

Jos suuntaamme katseen tulevaisuuteen, mitä voisivat olla suomalaiset kontribuutiot maantieteelliseen ajatteluun ja tutkimukseen?

Empiirisessä työskentelyssä kontribuutio on tietysti tulos, joka tuottaa uutta tietoa tai kumoaa entistä. Teoreettisessa työskentelyssä kontribuutio on yleensä uusi idea tai vastaava. Olen taipuvainen ajattelemaan, että ihmismaantieteessä kestävä teoreettisen kontribuution pitää olla dynaaminen ja joustava prosessin välisten suhteiden ”käsitteellistys”. Tässä ajatuksessa minua on innoittanut kaksi asiaa: yhtäältä näkemys teoriasta käsitteellistämisenä ja toisaalta pysyvyyden etsiminen prosessien välisistä suhteista. Tässä yhteydessä olen puhunut käsitteellisistä invariansseista, joka viittaa sosiologi **Antti Eskolan** filosofi **Eino Kailalta** omaksumaan ja yhteiskuntatieteiden näkökulmasta eteenpäin kehitelemään ideaan. Käsitteellistämisen kautta aikaan saadulla käsitteellisellä konstruktiolla pitää siten olla merkitystä eräänlaisena yleisenä ”teoreettisena tuloksena”, jossa käsitteelliset abstraktiot jäsentyvät suhteessa toisiinsa, eivät konkreettisiin ilmiöihin. Usein näin aikaansaata teoreettista kehikkoa toki käytetään konkreettisenä viitekehiksenä jossakin muussa kontekstissa tapahtuvalle empiiriselle tutkimukselle. Tällöinkin voidaan tuottaa uutta tietoa mutta se on siis luonteeltaan ensi sijassa empiiristä.

Omista töistäni pidän parhaana esimerkkinä käsitteellistämisestä kehittämäni alueiden institutionalisoitumisteoriaa (Paasi 1986). Vei oman aikansa ennen kuin se kansainvälisesti löydettiin, mutta johon viitataan nykyään, 35 vuotta sen esittämisen jälkeen, jopa enemmän kuin aikaisemmin. Se näyttää vieläkin inspiroivan sekä teoreettista että empiiristä tutkimusta eri puolilla maailmaa. Vastavia käsitteellisiä ratkaisuja olen pyrkinyt löytämään myös raja- ja identiteettitutkimuksessa.

Mutta mikään ei tietysti ole pysyvää. Kuten sosiologi **Max Weber** totesi jo 100 vuotta sitten, useimmiten tutkimustulokset ja ajatukset kestävät aikansa, kunnes joku esittää tilalle jotakin uutta ja vakuuttavampaa. Tähän tosiasiaan pitää jokaisen tutkijan sopeutua.

Tieteessä pitää panostaa pitkäjänteisyyteen, ajan hengestä riippumatta. Omaperäinen tutkimus haastaa yleensä tietyllä hetkellä vakiintuneet ajattelutavat, metodit ja aineistot, ja muokkaa tai täydentää niitä. Luultavasti tällaisen tutkimuksen tulokset kestävät aikaa paremmin.

Kansainvälisen julkaisutoiminnan voimakkaan lisääntymisen myötä suomalaistenkin kontribuutioiden aikaansaanti on periaatteessa helpompaa mutta vain periaatteessa, koska siitä mikä on kontribuutio, päättävät aina toiset eli tutkimuksen lukijat

ja hyödyntäjät ja ”päätos” voi tulla usein kauan sen jälkeen, kun tutkimus on julkaistu.

Juuri tällä hetkellä elämme poikkeuksellista aikaa COVID-19-viruksen aiheuttaman pandemian vuoksi. Mitkä ovat rajatutkijan ajatukset valitsevasta koronatilanteesta? Tällä hetkellä uutisoidaan paljon myös pandemian geopolittisesta ulottuvuudesta.

Kirjoitin hiljattain yliopistolle asiasta blogin (Paasi 2020) jossa korostin, miten pandemiaan liittyy monia rajoihin ja yleisemminkin poliittiseen maantieteeseen, geopolitiikkaan ja poliittiseen ekologiaan liittyviä ulottuvuuksia. Esiin nousee kysymyksiä ekologisen ympäristön monimuotoisuuden katoamiseen liittyvistä riskeistä, talouden globaalien tuotanto/jakeluketjujen pituudesta ja tähän liittyvistä riskeistä, Big Pharmed eli suuren rahan lääketieteellisuuden motiiveista, luonnon häikäilemättömästä hyväksikäytöstä taloudellisten intressien motivoimana, nationalismin, populismin ja protektionismin noususta, ja niin edelleen. Ennustan, että tulevan 2–3 vuoden aikana maantieteen alan (ennen muuta ihmismaantieteen) lehdet suorastaan pursuavat pandemiaan liittyviä artikkeleita.

Näetkö joitakin uudenlaisia tutkimussuuntauksia maantieteen alalla?

Tähän on hankala vastata. Maantiede alkaa olla nykyaikana jo melko laaja ja hajanainen kokonaisuus, niin paljon on tullut uusia teemoja maantiede-termin alle. Hajanaisuudesta kertoo myös se, että kansainvälisesti katsoen maantieteeseen rekrytoidaan paljon muiden alojen tutkijoita, jopa sellaisia, joilla ei ole takanaan lainkaan maantieteen opintoja. En usko, että tämä kovin helposti kävisi päinsä monelakaan muulla alalla.

Pohjimmiltaan tämä ei tietysti ole uutta: tilannehan oli sama silloin kun maantiede tuli yliopistolliseksi oppiaineeksi. Koska koulutettuja maantieteilijöitä ei ollut olemassa, ensimmäiset maantieteen professorit rekrytoitiin muiden alojen edustajista. Niinpä alalle tuli esimerkiksi geologeja, biologeja, journalisteja ja historioitsijoita. Tästä syystä myös eri maihin syntyi erilaisia traditioita ja ala sijaitsi (ja sijaitsee edelleen) eri tiedekunnissa.

Silti maantiede on osoittautunut sitkeäksi eli nykytermein ”resilientiksi” tieteenalaksi, jolta on löytynyt joustoa ja uudistumiskykyä uusissa tilanteissa. Väitän, että nykyinen moniarvoisuus alan tutkimuksessa on ehdoton etu muutostilanteisiin reagoinnissa.

Suomen maantieteilijöiden jokasyksyinen tapahtuma Maantieteen päivät järjestetään seuraavan kerran Oulussa, poikkeuksellisesti vuonna 2021

koronavirustilanteen vuoksi. Päivien teemana on tänä vuonna Ratkaisuja etsimässä: Maantieteilijät ympäristön ja ihmisen asialla. Mitkä ovat ajankohtaisia maantieteellisiä ongelmia ja millaisia ratkaisuja maantiede voisi sinun mielestäsi antaa?

Monissa luontoon ja yhteiskuntaan liittyvissä ongelmissa on maantieteellisiä ulottuvuuksia mutta en ole varma onko oikein nimittää niitä itsessään ’maantieteellisiksi’. Kuten on jo 1970-luvulta alkaen sanottu, ainakin ihmismaantieteen tapauksessa tilalliset rakenteet ja yhteiskunnalliset suhteet ovat useimmiten toisiinsa kietoutuneita. Tämä pitäisi aina pyrkiä huomioimaan tutkimuksessa.

Ympäristötutkimus on taas todennäköisesti se rajapinta, jossa ihmis- ja luonnonmaantiede voisivat parhaiten kohdata. Yksi ylitettävä ongelma on kuitenkin se, että molemmat alat ovat erikoistumisen myötä pirstoutuneet yhä useampaan osaluueeseen.

Lopuksi, kun kysyn Anssi Paasilta tulevaisuuden suunnitelmista ja eläkepäivistä, hän toteaa, että tuskin hän osaa kokonaan jäädä eläkkeelle. Siinä on tutkija henkeen ja vereen, ajattelen. Miltä tulevaisuus sitten näyttää – töissä tai vapaa-ajalla?

Kirjoittaminen ei ainakaan välttämättä lopu eläkkeelläkään, sillä ideoita on paljon. Kun on tutkijan töitä tehnyt monta vuosikymmentä, ei näistä varmasti helposti eroon pääse. Itse asiassa omia taitoja voisi kehittää eteenpäin. Ehkä osallistun jossakin vaiheessa luovan kirjoittamisen kurssille. Tieteellisessä kirjoittamisessa on aina tietynlaisen formaatin vanki. En ole laskenut, kuinka monta sivua tieteellistä tekstiä on tullut kirjoitettua, mutta melkoisen paljon niitä on. Esimerkiksi autofiktio kokeileminen voisi olla kiinnostavaa. Yliopistomaailmaa on tullut katseltua kauan ja sehän on aika omituinen maailma omituisine otuksineen. Tiedä mitä sieltä löytyisi.

KIRJALLISUUS

Paasi, A. (1986) The institutionalization of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity. *Fennia* 164 (1) 105–146.

Paasi, A. (2020) Virukset, rajat ja liikkuvuus. Science with Arctic Attitude -blogi, Oulun yliopisto. oulu.fi/blogs/science-with-arctic-attitude/virukset-rajat-ja-liikkuvuus

MAIJA TOIVANEN
Maantieteen tutkimusyksikkö,
Oulun yliopisto